

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ СПІЛКИ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1990 – 2000-І РР.)

Готра Ян Іванович

аспірант факультету історії та міжнародних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород
e-mail: yan.hotra@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7876-4236>

***Анотація.** Формування українських культурних спілок на території Чеської республіки почалося ще в кінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. Це пов'язано з першою хвилею міграції та розпадом СРСР. Значна частина молоді вирішила шукати кращого життя і заробітку в іншій країні. З часом з'явилася туга і смуток за Батьківщиною і її традиціями, що, врешті, призвело до утворення і функціонування культурних спілок. Адже саме завдяки спілкам можна досліджувати і популяризувати власну культури, нести її в маси, актуалізувати проблеми діаспори, проводити фестивалі і концерти. Загалом, тема діяльності українських спілок на території Чехії мало досліджена. Хоча значна частина інформації про них доступна на офіційних веб-сайтах та форумах самих спілок. У статті розглядається функціонування українських культурних спілок, які існують на території сучасної Чеської Республіки. Також досліджується початок їхньої діяльності, особи та ключові фігури, причетні до розвитку та становлення того чи іншого культурного громадського об'єднання. Визначається та охарактеризується мета їхньої діяльності, завдання кожної окремої спілки, з'ясовуються причини діяльності спілок в країні, встановлюється рівень зацікавленості українських політичних і громадських діячів життям української діаспори. Важливим питанням стало з'ясування участі українських спілок Чехії в організації фестивалів у різних регіонах країни.*

***Ключові слова:** культурні спілки, Україна, Чеська республіка, країни, зустрічі, контакти.*

Постановка проблеми. Традиційно Чеська республіка є надзвичайно популярною країною серед українців, не лише як місце для відпочинку, а й для постійного життя і праці. Зокрема Закарпаття – лідер серед трудових мігрантів у Чеську Республіку. Мешкаючи і працюючи в іноземній країні роками, українці з часом починають сумувати за домом, традиціями і культурою рідної країни. Питання культури є надзвичайно важливим, адже це маркер, самобутня ідентичність, коріння і суть. Саме культурні спілки це та основа, на якій можна будувати і розвивати культуру своєї країни, закривати свої потреби.

Мета. У дослідженні розглядаються існуючі українські культурні спілки на території сучасної Чехії. До основних завдань дослідження належить з'ясування початку їхньої діяльності, визначенні ключових осіб, причетних до розвитку та становлення того чи іншого культурного об'єднання в окремих регіонах країни, мета діяльності кожної окремої спілки, інструменти, за допомогою яких спілки втілювали в життя свої завдання.

Аналіз джерел та історіографії Запропонована тема не досліджувалася детально. Значна частина інформації про діяльність українських культурних спілок у Чехії доступна на офіційних веб-сайтах та форумах самих спілок. Проблема потребує фундаментального аналізу, адже станом на сьогодні українська діаспора є найбільшою серед всіх інших діаспор в Чехії.

Виклад основного матеріалу. Після приблизно сорока років занепаду українського суспільно-культурного життя у Чехословаччині політичні та правові зміни 1989 р. створили умови для його відновлення. Уже того року «Громадський форум українців» влаштував низку культурних заходів у Празі: організував кінопокази, забезпечив проведення першого українського балу. У середині 1990-х рр. «Громадський форум українців» був перетворений в нову організацію – «Об'єднання українців у Чехії», яке у 1997 р. було перейменовано на «Об'єднання українців і прихильників України». Спілка зосередилася на освітній діяльності, проведенні бесід та утримання меморіалів і могил визначних представників української еміграції в Чехії. Громадське об'єднання стало організатором культурних заходів, орієнтованих насамперед на презентацію української музики. Під патронатом спілки перебував хор св. Володимира, діяльність громади греко-католицького храму св. Климента в Празі. До 2007 р. спілка видавала власне періодичне видання – «Остравська Просвіта».

У 1994 р., було створено громадську організацію «Українська ініціатива в Чехії», яка невдовзі стала найбільшою організацією, що об'єднувала українців у Чехії. До її складу увійшло майже 1000 членів на чолі з бізнесменом Віктором Райчинцем [Leontiyeva, 2005]. Спілка зосередила увагу на розвитку та підтримці української культури, сприяла творенню привабливого іміджу України та Чехії, розвивала співпрацю та партнерство між українською та чеською громадськістю, надавала інформаційні послуги всім, хто цікавився питаннями українців. За фінансової підтримки Міністерств культури Чехії спілка щороку реалізовувала кілька проєктів, серед яких Український бал, Дні української культури. «Українська ініціатива в Чехії» також публікувала україномовний журнал «Пороги», який найтісніше пов'язаний із представниками української діаспори старшого покоління [Translations from Ukrainian into Czech language between 1991 and 2012].

Громадське об'єднання «Рута» об'єднувало приблизно 120 осіб. Засновано воно було у 2004 р. «Рута» видавала «Український журнал». Періодичне видання мало професійну спрямованість і було покликане поширювати інформації про історію та проблеми українців у Чеській Республіці і світі.

«Форум українців Чеської Республіки» був заснований у 2001 р. українською молоддю. Він переважно був зосереджений на молодших та новоприбулих українських мігрантах. Первинна мета наразі громадського об'єднання насамперед полягала у покращенні іміджу українців у Чехії та захист їхніх інтересів в чеському суспільстві.

У 2004 р. була заснована організація «Джерело». Вона керувала аматорським театром і хором, а також включала в себе членську базу різного віку – акторів театру, дітей-виконавців, їхні батьків та інших прихильників хору. Виступи «Джерела» стали традиційною частиною програм Днів української культури в Чехії.

«Товариство українок у Чеській Республіці» виникло 2000 р. через недостатню увагу до жіночого питання з боку інших українських організацій в Чехії. Товариство

налічувало близько 70 членів, більшість з яких були жінками пенсійного віку. Товариство опікувалося збереженням українських свят і традицій, інформуванням про історію та культуру України, організацією семінарів, присвячених видатним українським митцям і науковцям [Ukrajinci v České republice].

Громадські об'єднання українців Чехії активно долучалися до влаштування різноманітних заходів, які були спрямовані на популяризацію української культури.

У січні 1995 р. «Українська Ініціатива» підготувала цікаву культурну програму, в рамках якої виступили чеські артисти спільно з українським музичним колективом «Чорна рада» з Мюнхена. Під час вечора відбулася «томбола», пов'язана з жартами та кумедними ситуаціями

Показовим став вечір «З краю Духновича», присвячений пам'яті відомого «будителя» українців Закарпаття. У переповненому залі празького «Amria» 16 листопада 1995 р. зустрілися вихідці зі східної Словаччини, шанувальники пісенного і танцювального фольклору. В приємній атмосфері вечора на сцені виступили Марія Мачошко з Пряшева, солісти ансамблю «Лімбора» з Праги та музика з цимбалами Їржі Яноушка. Концерт відобразив взаємини на тлі традицій і фольклору чехів, словаків та українців [Leontiyeva, 2005].

У вересні 1996 р. з нагоди відзначення 5-ї річниці Незалежності України були проведені «Дні України в Чеській республіці». Організаторами цієї акції стали Посольство України в Чеській республіці та чеська громадська організація «Українська ініціатива в Чеській республіці». В одному з найкращих концертних залів у центрі чеської столиці на офіційному відкритті «Днів України» були присутні представники урядових структур, громадськості, української діаспори, дипломатичного корпусу в Празі. Перед присутніми виступив посол України в Чеській республіці Андрій Озадовський. Він відзначив, що під час святкування наголос буде зроблено на тому, що на вікахи поєднувало український і чеський народи, на демонстрації наступності дружніх взаємовідносин між Україною і Чеською Республікою [Новини Закарпаття, 1996].

Посол висловив сподівання, що захід сприятиме поглибленню і розширенню українсько-чеських відносин у всіх сферах. Крім Праги, заходи мали відбутися і в інших містах країни, зокрема, в Брно і Подебрадах.

Під час святкового концерту, що відбувся після офіційного відкриття «Днів України в Чехії», перед присутніми виступили кращі українські митці, творчі колективи та артисти, які представили мистецтво різних регіонів України. Великий успіх мали виступи народної артистки України Ольги Басистюк, вокального ансамблю народної пісні «Козацькі шляхи» з Дніпропетровщини та творчої групи Закарпатської філармонії. В одній з празьких галерей відбувся вернісаж виставки картин відомого українського закарпатського художника Івана Лошака. Із словами глибокої вдячності твори свого земляка прийняв присутній на вернісажі керівник управління культури Закарпатської держадміністрації Василь Габорець. У своєму виступі на вернісажі посол України в Чеській Республіці Андрій Озадовський відзначив, що творча спадщина Івана Лошака повертається на Батьківщину, приносячи з собою любов художника до Чехії, до Праги, які протягом піввіку давали йому домівку та можливість виплекати і зберегти талант великого майстра. Він висловив сподівання, що після празького вернісажу виставки українського художника невдовзі відбудеться аналогічний вернісаж в Ужгороді, де після

символічних слів: «До побачення, Праго» можна буде сказати: «Добрий день, Закарпаття – моя Батьківщино». Присутні на вернісажі представники державних та громадських організацій Чеської Республіки, послі зарубіжних країн у Празі з зацікавленням оглянули виставку творів І. Лошака, після чого побували на концерті, на якому прозвучали українські народні пісні у виконанні майстрів мистецтв із Закарпаття [Крајапě].

У листопаді 1998 р. за участі українських громадських об'єднань в Чехії було проведено «Міжнародні наукові конференції» з нагоди 75-річчя заснування Українського Вільного університету.

1999 рік став чи не найкращим для популяризації української культури в Чехії. Так, у рамках міжнародного кінофестивалю «Фебіофест» проходили Дні українського кіно, під час яких демонструвалося близько 20 кінострічок українських режисерів. Під час міжнародного фестивалю «Прага – серце народів у Чеській республіці» виступив мистецький колектив з України. У школі мистецтв міста Оломоуц з успіхом пройшла прем'єра спектаклю «Снігова королева», музику до якого написала українська композиторка Ж. Колодуб. У рамках 9 міжнародного фестивалю духовного мистецтва у Празі у приміщенні православного храму св. Кирила і Мефодія було відкрито авторську виставку творів відомого українського художника П. Колісника, який мешкав у Пряшеві (Словаччина). Свої твори демонстрували у чеській столиці художники зі Львова – П. Сипняк, О. Скоб, В. Федорук.

У Празі протягом жовтня 2000 р. з ініціативи громадської організації «Друзі України в Чеській Республіці» та за активної підтримки Посольства України в Чехії відбувся фестиваль українського мистецтва. Організаторами фестивалю, який мав форму культурно-мистецьких акцій під символічною назвою «11 років мовчання», виступила чеська приватна продюсерська фірма «Otherside» та українська продюсерська фірма «Арт Велес». Цю культурну акцію підтримали Посольство Чехії та «Чеський центр в Україні», депутати чеського парламенту, чеське радіо, друковані видання. За програмою фестивалю відбулися: пресконференція, показ фотовиставки «Розріз» Миколи Троха у празькому «Тинському літературному кафе», демонстрація української художньої стрічки «Украдене щастя» І Франка, поетичні читання за участю поета та літератора І. Малковича, презентація сучасної української естрадної музики в записах на аудіокасетах в молодіжних клубах [Leontiyeva, 2005].

«Маланка» – це головне свято українців в Чехії. Саме на цьому балі щороку збираються українці і за келихом пива чи вина знайомляться й обговорюють останні події в Україні та у громаді, а потім йдуть танцювати під живу фольклорну музику.

Організатором цього заходу у 2003 р., як і в попередні роки, була «Українська ініціатива в Чеській Республіці». «Маланку» не пропустили такі поважні гості, як дружина Надзвичайно-поважного Посла України в Чеській Республіці Світлана Устич, Консул України Ігор Кушнір, радники посольства України Євген Перебийніс та Андрій Моторний. З чеського уряду прийняв запрошення Ладіслав Горал та представник Ради національних менших Микола Никоряк. На українському балі були також представники словацької, угорської, ромської та польської національних спільнот. З ностальгією за батьківщиною на бал прийшло і чимало студентів, вихідців з України, звичайні заробітчани, і навіть задіяні у сфері працевлаштування

українські бізнесмени. Серед гостей балу було помічено чимало вихідців із Закарпаття, які почувалися у Чехії як вдома.

Вечір розпочався урочистою програмою, в якій виступили празька фольклорна вокально-інструментальна група «Ігніс» під керівництвом Віктора та Богдана Райчинців. Продовжили офіційну програму цимбалісти «Яноушека», «Тріо бандуристок з Івано-Франківська», танцювальна група «Ритмус Прага». Дуже втішив публіку празький український дитячий колектив «Барівнок», маленькі учасники якого потішили публіку своїм вмінням заспівати українську пісню і розповісти віршики. Майже тридцятичленний колектив найменших українців у національному вбранні викликав гордість батьків і вселив віру у відродження громадського життя українців Чехії. Виступ «Троїстих Музик» з Міжгір'я для публіки став справжнім сюрпризом. Міжгірські фольклористи – Олександр Карпинець (бубон, сопілка), Олександр Шемет (баян), Михайло Гричка (скрипка), Олег Чепара (скрипка та сопілка), Наталя Цендра (вокал) і Тарас Бойчук (акордеон) привезли у подарунок від міжгірців картину із зображенням закарпатського пейзажу, виконали свою відому «В'язанку закарпатських пісень і коломийок», пісні про Довбуша та інші народні співанки. Гості жваво підтримали виступ закарпатців. До танцю компанію їм склав Володимир Стасів із гурту «Ігніс». Серед гостей розігрувались спеціальні українські сувеніри, а вальси та польки після півночі перейшли у швидші коломийки. Після них веселились майже всі відвідувачі свята – як українці так і чехи, представники інших національностей. Ленка Кнап, ведуча «Маланки», редактор часопису для українців у Чехії «Пороги», переконана, що найбільш популярний серед української громади в Чехії захід, запропонувавши веселу забаву, здружив і заохотив гостей до подальшої участі в українському громадському житті [Новини Закарпаття, 2003 рік].

Висновки. В Чеській республіці протягом останніх десятиліть було утворено низку культурних українських спілок, які змогли зберегти і утвердити українські традиції, історію та пісню, зацікавити громадськість і суспільство в цілому. Різні покоління мігрантів по різному бачать головні культурні питання і проблеми, але їх об'єднує одне – це любов до Батьківщини.

Кількість представників української діаспори дійсно вражає. Діаспора зуміла широко представити свої інтереси і зберегти традиції. Це засвідчує існування чисельних товариств і спілок, що успішно діють і по нині. Уряд країни сприяє встановленню пам'ятників національним героям, фінансує культурні та мистецькі проекти, організовує конференції з актуальних питань діаспори і допомагає охочим у вивченні мови, сприяє її розвитку.

Тема українських культурних спілок потребує більш широкого аналізу за рахунок аналізу часописів і газет, що виходили друком упродовж 1990 – 2000-х рр., і не перебувають у відкритому доступі.

Список використаних джерел та літератури

- Новини Закарпаття, 1996.
Новини Закарпаття, 2003.
Krajané. URL: https://www.mzv.cz/kiev/cz/o_ukrajine/krajane/index.html
Leontiyeva, Y. 2005. Ukrajinci v ČR.
Translations from Ukrainian into Czech language between 1991 and 2012. URL: https://bookplatform.npage.org/images/activities/423/docs/ukrainianczech_translationsstudy_en1.pdf

Ukrajinci v České republice. URL: <http://www.ukrkonzulat.cz/cz/ukraine/ukrajinci.html>

References

- Novyny Zakarpattia, 2003. [in Ukrainian].
Novyny Zakarpattia, 1996. [in Ukrainian].
Krajané. URL: https://www.mzv.cz/kirov/cz/o_ukrajine/krajane/index.html [in Czech].
Ukrajinci v České republice. URL: <http://www.ukrkonzulat.cz/cz/ukraine/ukrajinci.html> [in Czech].
Translations from Ukrainian into Czech language between 1991 and 2012. URL: https://bookplatform.npage.org/images/activities/423/docs/ukrainianczech_translationsstudy_en1.pdf [in English].
Leontiyeva, Y. 2005. Ukrajinci v ČR. [in Czech].

UKRAINIAN CULTURAL ASSOCIATIONS IN THE TERRITORY OF THE CZECH REPUBLIC (1990 – 2000)

Yan Hotra

Postgraduate Student at the Faculty of History and International Relations,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

Abstract. *The formation of Ukrainian cultural associations in the Czech Republic began in the late 80s and early 90s of the 20th century. This is due to the first wave of migration and the collapse of the USSR. A significant part of the youth decided to seek a better life and income in another country. Over time, longing and sadness for the Motherland and its traditions appeared, which, ultimately, led to the formation and functioning of cultural associations. After all, it is thanks to associations that one can research and popularize one's own culture, bring it to the masses, actualize the problems of the diaspora, hold festivals and concerts. In general, the topic of the activities of Ukrainian associations in the Czech Republic has been little studied. Although a significant part of the information about them is available on the official websites and forums of the associations themselves. The article examines the functioning of Ukrainian cultural associations that exist in the territory of the modern Czech Republic. It also examines the beginning of their activities, individuals and key figures involved in the development and formation of a particular cultural public association. The purpose of their activities, the tasks of each individual union are determined and characterized, the reasons for the activities of the unions in the country are clarified, the level of interest of Ukrainian political and public figures in the life of the Ukrainian diaspora is established. An important issue was the clarification of the participation of Ukrainian unions in the Czech Republic in the organization of festivals in various regions of the country.*

Key words: *cultural unions, Ukraine, Czech Republic, countries, meetings, contacts.*